

законної сили. Категорії засуджених є складовими класифікації, яка полягає у розрізненні засуджених осіб з метою забезпечення відповідного рівня нагляду і контролю, а також розподілу їх в межах структурних дільниць пенітенціарних закладів, що буде сприяти виправленню і ресоціалізації засуджених осіб.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс]: Кодекс від 05.04.2001 р. // Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> – Назва з екрана.
2. Кримінально-виконавчий кодекс України [Електронний ресурс]: Кодекс від 11.07.2003 р. // Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1129-15> – Назва з екрана.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс]: Кодекс від 13.04.2012 р. // Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> – Назва з екрана.
4. Зайчук О. В. Сучасна правова енциклопедія / В. О. Зайчук, О. Д. Крупчан, В. С. Ковальський; за заг. ред. О. В. Зайчука; НДІ приватного права і підприємства НАПрН України, НДІ інтелектуальної власності НПрН України. – 3-тє вид., перероб. і допов. – К. : Юрінком Інтер, 2015. – 408 с.
5. Городовенко В. В. Правові наслідки тлумачення терміна «засуджений» для правильності призначення покарань на підставі ч. 4 ст. 70 або ч. 1 ст. 71 Кримінального кодексу України / В. В. Городовенко, В. М. Білоконєв // Часопис цивільного і кримінального судочинства. – Київ: Ін Юре, 2013. – Вип. 5. – С. 75–88.
6. Марчук А. І. Кримінологічні засади класифікації засуджених до позбавлення волі: автореф. дис. ... на здобуття наукового ступеня канд. юрид. наук / А. І. Марчук. – Одеса, Національний університет «Одеська юридична академія», 2013. – 22 с.
7. Науково-практичний коментар Кримінально-виконавчого кодексу України / За заг. ред. док. юрид. наук, професора А. Х. Степанюка. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://coollib.com/b/340417/readp> – Назва з екрана.

Гулян Ю.В.

аспірант,

Науковий керівник: Козич І.В.,

кандидат юридичних наук, доцент,

Навчально-науковий Юридичний інститут

Прикарпатського національного університету

імені В. Стефаника

МОТИВ ЗЛОЧИНУ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ

На сьогоднішній час людина є активним учасником всіх відносин, які складаються в сучасному суспільстві. Кожного дня ми здійснюємо певну діяльність, яка обумовлена нашими потребами, інтересами чи іншими спонукальними початками. Ядром будь-якої діяльності є мотив, який може бути незлочинним (загальним) або злочинним. Мотив, який знаходить своє вираження в діяльності, що заборонена чинним кримінальним законодавством є мотивом злочину.

Встановлення мотиву злочину з точки зору кримінального права має важливе значення для правильної кваліфікації злочину та призначення справедливого покарання винному. Ефективність роботи слідчих та судових органів напряду залежить від вивчення особистості злочинця і в першу чергу мотивів його злочинної діяльності. На жаль, на практиці можна спостерігати часті випадки неправильного встановлення мотиву злочину, що в свою чергу свідчить про неповноту діяльності органів слідства та суду. Вищенаведені обставини обумовлюють необхідність дослідження проблеми мотиву злочинів та його місця серед елементів суб'єктивної сторони складу злочину.

Незважаючи на велику кількість робіт, присвячених проблемам мотиву та мотивації злочинної діяльності, до сьогоденного часу існує безліч суперечностей та дискусій стосовно поняття мотиву, його змісту та значення, структури тощо. Мотив – категорія психологічна, тому більшість науковців говорять про необхідність закріплення поняття мотиву в кримінальному праві, враховуючи його психологічний аспект (Тарарухін С.А., Харацишвілі Б.В., Музюкін А.П. та ін.) [2, с. 14]. В той же час є ряд науковців, які виступають проти використання психологічного поняття мотиву в кримінальному праві. На думку І.Г. Філановського «Механическое перенесение в право того определения, которое дается в психологии, представляется нам неверным, так как психологи открывают истоки побуждений нормального поведения, а в праве нужно найти истоки побуждений для поведения, отклоняющегося от нормы» [7, с. 41]. Окремі вчені наголошують, що для розуміння природи мотиву злочину потрібно виокремити ключові поняття, на основі яких можна формувати визначення мотиву, а саме: потреби, воля, мета [6].

Таке розходження в думках щодо поняття мотиву злочину обумовлено тим, що дослідження складових суб'єктивної сторони складу злочину є важким процесом, оскільки вольову та інтелектуальну ознаки неможливо візуалізувати, а дослідити їх можна тільки через одну форму їх зовнішнього прояву – дію чи бездіяльність. Крім того, історичні дані свідчать про те, що мотиву злочину приділялась мізерна увага і в нормативно-правових актах минулих століть в переважній більшості можна знайти лише такі поняття, як заінтересованість, потреба, мета тощо.

Щодо кримінально-правового значення мотиву злочинів та їх класифікації погляди теж неоднозначні. Зокрема Масол Д.І. зазначає, що типовими помилками науковців щодо зазначеного питання є наступні: 1) твердження про те, що відсутність мотиву, котрий зазначений у диспозиції кримінально-правової норми як ознака основного юридичного складу злочину, зумовлює висновок про відсутність у діях особи відповідного складу. Мотив злочину може бути сформульований не тільки як обов'язкова, але й як альтернативна ознака складу злочину; 2) Встановлюючи кримінально-правове значення мотиву поза межами юридичного складу злочину, переважна більшість науковців зводить роль мотив злочину лише до врахування його в якості пом'якшуючої чи обтяжуючої покарання обставини. Такі характеристики, як мотив, а також і мета, впливають і на ступінь тяжкості вчиненого злочину. Тому кримінально-правове значення мотиву злочину полягає в тому, що його

врахування є обов'язковим при кваліфікації злочинного діяння, визначенні ступеня тяжкості вчиненого злочину а також при призначенні виду та розміру покарання згідно основних засад судочинства [1].

Проблема класифікації мотивів злочинів також не можна залишити без уваги. Беручи за основу той чи інший критерій класифікації, науковці мимоволі залишають осторонь інші характеристики досліджуваного предмета. Тому в науці існує безліч класифікації мотивів злочинів, кожна з яких має право на існування. Класифікація мотивів злочинів переважно відбувається у трьох напрямках : психологічному (А. Маслоу, О.І. Думанська, Б.В. Харазишвілі та ін.), кримінально-правовому (П.С. Дагель, Б.С. Волков та ін.), кримінологічному (В.В. Трухачов). Крім теоретико-пізнавального значення класифікація мотивів злочинів має і практичний зміст, що полягає у можливості конкретизації причин окремих злочинів, точнішого визначення суспільної небезпеки вчиненого діяння та суспільної небезпеки особи винного [5].

Звертаючи увагу на закріплення мотиву злочину в чинному Кримінальному Кодексі України можна визначити ряд невідповідностей. По-перше, звертається увага на різноманітність мотивів злочинів : корисливі мотиви, хуліганські мотиви, особисті інтереси, особиста заінтересованість, мотиви расової, національної релігійної ворожнечі, боягузтво чи легкодухість тощо. Якщо деякі з цих мотивів роз'яснені в Постановах Пленуму ВСУ (корисливі, хуліганські мотиви), то видається незрозумілим, що саме потрібно розуміти під особистими інтересами та особистою заінтересованістю, оскільки дані поняття не визначаються в жодному нормативно-правовому акті. По-друге – в деяких випадках мотив злочину ототожнюється поняттям мети. В статті 167 КК України замість корисливих мотивів йдеться про корисливу мету, а у ч. 3 ст. 431 КК України ототожнюються корисливі мотиви та мета забезпечення поблажливого до себе ставлення з боку ворога [3]. Хоча поняття мотиву та мети мають різний зміст та характер, законодавець в даному випадку говорить про тотожність цих понять. Вищеназвані невідповідності потребують негайного вирішення, оскільки створюють дезорієнтацію у встановленні та дослідженні мотивів і кваліфікації злочинів.

Говорячи про роль та значення мотиву для кваліфікації злочинів слід зазначити, що його правильне встановлення дозволяє відмежувати один злочин від інших, умисний злочин від необережного. Для більш чіткої регламентації мотиву, законодавцю необхідно конкретизувати певні мотиви у складах злочинів, що помітно сприятиме усуненню недоліків при кваліфікації злочинів.

Мотив злочину має вагоме значення при призначенні виду та розміру покарання. Однією із засад призначення покарання згідно ст. 65 КК України є врахування ступеня тяжкості вчиненого злочину, особи винного та обставин, що пом'якшують та обтяжують покарання. Згідно положень Постанови Пленуму ВСУ «Про практику призначення судами кримінального покарання» однією із ознак визначення ступеня тяжкості вчиненого злочину є обставини вчинення злочину, до яких належить мотив [4]. Крім того, не менш важливий вплив має мотив і при характеристиці особи винного. Адже міра покарання,

яка встановлюється судом, повинна бути обрана з урахуванням виявленого в мотиві ступеня негативного ставлення винного до встановлених в суспільстві соціальних цінностей. Без повного врахування судом мотивів вчиненого злочину вирок суду не може бути законним, обґрунтованим і справедливим, а це створює загрозу забезпеченню та охороні прав громадян у кримінальному судочинстві.

Підсумовуючи вищесказане, зазначимо, що різне тлумачення мотиву злочину, його поняття, структури, змісту, класифікації свідчить про відсутність єдиної думки про те, що слід розуміти під цією категорією. До вивчення цієї проблеми потрібно підходити комплексно, застосовуючи знання із психології, філософії, соціології та юриспруденції. Вирішення всіх вищенаведених проблем є запорукою правильної кваліфікації злочинів, призначення законного і справедливого покарання з дотриманням всіх основних засад судочинства.

Список використаних джерел:

1. Масол Д.І. Кримінально-правове значення мотиву злочину / Д.І. Масол // Європейські перспективи. – 2013. – № 11. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evpe_2013_11_13
2. Музюкин, А.П. Мотив преступления и его уголовно-правовое значение: монография / А.П. Музюкин. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2015. С. 14.
3. Кримінальний кодекс України від 6.04.2001 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст. 131 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
4. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 24.10.2013 Про практику призначення судами кримінального покарання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-03>
5. Савченко А.В. Мотив і мотивація злочину / А.В. Савченко. – К., 2002. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.pravo.vuzlib.su/book_z413_23.html
6. Саско О.І. Мотив злочину: кримінально-правове та кримінологічне значення / О.І. Саско // Актуальні проблеми права: теорія і практика. – 2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/app_2016_31_29
7. Филановский И.Г. Субъективная сторона преступления и ее установление / И.Г. Филановский. – Воронеж, 1974. – С. 41.